

AFET YÖNETİMİNDE SİVİL TOPLUM KURULLARININ YERİ

Fahriye Yavaşoğlu¹

¹ Araştırma Görevlisi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Gazi Üniversitesi, Ankara
Email: fahriyeyavasoglu@gmail.com

ÖZET:

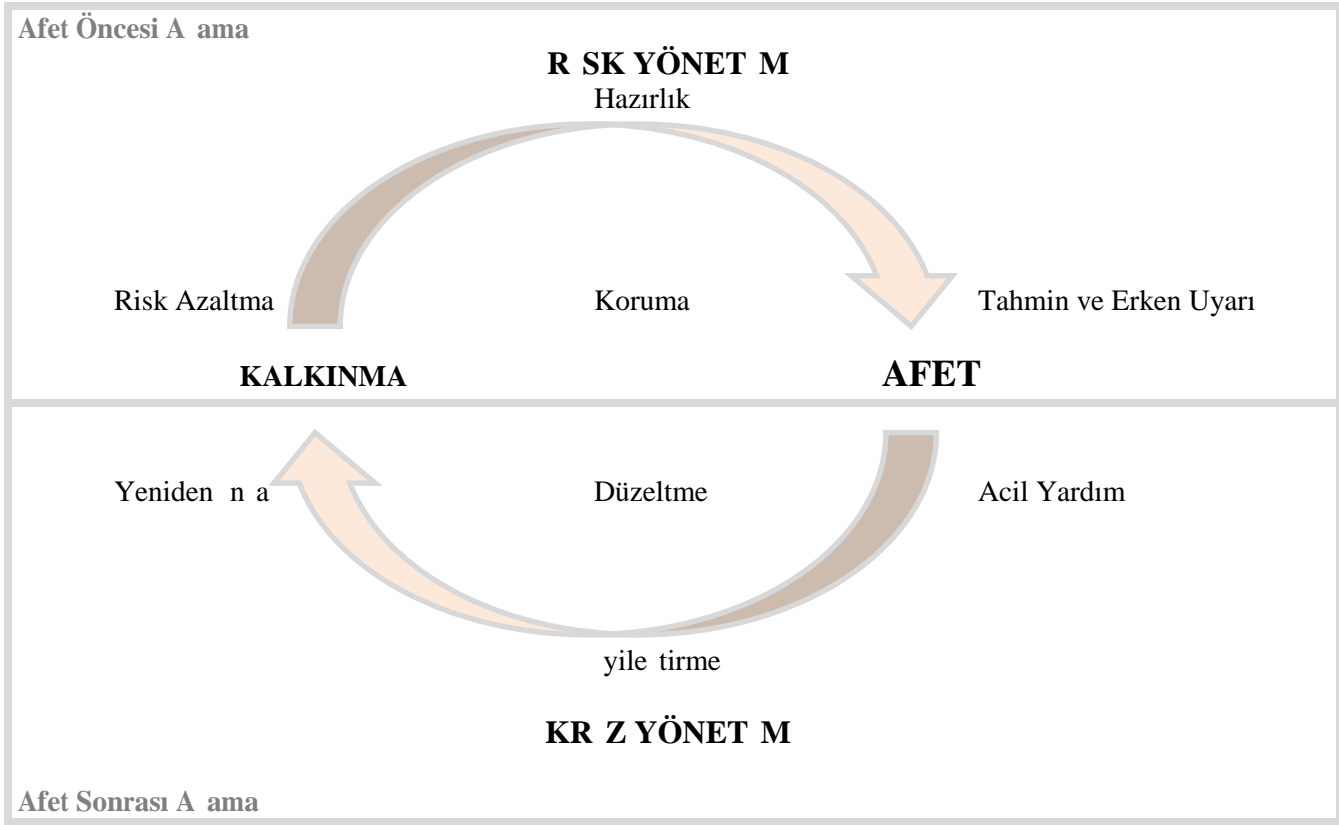
Türkiye’de yaşanan yakın tarihli afetler bazı yapısal değişiklikler ve yasal düzenlemeler gerçekleştirilerek kriz yönetimi amaçlı afet yönetimi anlayışından risk yönetimi amaçlı afet yönetimi yaklaşımına geçilmesine neden olmuştur. Kriz yönetimi yaklaşımına kıyasla daha kapsamlı ve paydaşçı bir yapı öngören risk yönetimi afet yaklaşımı, afet öncesi aşamada mevcut tehlikelerin kavranması, bu tehlikelerden doğacak zararların azaltılması ve afete duyarlı toplumun inşası konularında sorumluluğu yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları paydaşarak farklı birimlerle ortaklaşa hareket etmeyi amaç edinmektedir. Bu noktada, STKların afet yönetimine aktif katılımı esastekilmektedir. Türkiye’de mevcut haliyle afet yönetim sisteminde paydaşların etkinliği- katılımı ve sorumlulukların paylaşılması açısından eksiklikler/aksaklıklar bulunmaktadır. Bu bildirinin amacı, afet yönetim sistemi içerisinde gönüllülük esasınca hizmet veren STKlara düşen görev ve sorumlulukları gerçekleştirilmek için gerekli yetki ve kaynak durumunu belirlemek, afet yönetimindeki etkinlik durumlarını ortaya koymak, STK ve diğer paydaşları da içeren afet yönetim sisteminin yeniden yapılanma ihtiyacını karşılayacak strateji ve politikalar geliştirmektir. Bu bildiride, afet yönetimi çerçevesinde STKların etkinlikleri ve STKlara düşen rol özetlenerek, sürdürülebilir risk yönetimi politikaları geliştirilecektir.

ANAHTAR KELİMELER: Afet Yönetimi, Risk Yönetimi, Doğal Afetler, Afete Duyarlı Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları (STK)

1. GİRİŞ

Jeolojik-jeomorfolojik, iklimik-meteorolojik, hidrografik, biyolojik, sosyal ve teknolojik kökenli tehlike türlerine bağlı olarak meydana gelen afetler; insan can ve mal kaybına neden olarak normal yaşamı ve insan aktivitelerini kesintiye uğratan veya durduran, fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan olaylardır. İnsanların, meydana gelen bu gibi olaylardan haberdar olmaları, bunların nedenlerini tanımaları ve bu olayların tekrarı durumunda en az oranda etkilenmelerine veya hiç etkilenmemelerine imkân sağlayan çalışmaların tümüne “afet yönetimi” denilmektedir. Daha kapsamlı bir ifadeyle afet yönetimi “afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması, afet sonucunu doğuran olaylara zamanında, hızlı ve etkili olarak müdahale edilmesi ve afetten etkilenen topluluklar için daha güvenli ve gelişmiş yeni bir yaşam çevresi oluşturulabilmesi için, toplumca yapılması gereken topyekûn bir mücadele sürecini ifade etmektedir” (Ergünay ve vd., 2008).

Afet yönetimi, afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması amacıyla, afet öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken önlemler ve yapılması gereken çalışmaların planlanması, koordine edilmesi, bu çalışmaların planlanması ve yapılması aşamalarında toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği gerektiren çok yönlü, çok disiplinli ve çok aktörlü bir yönetim sürecidir. Bu süreç içerisinde, afet yönetim döngüsü (ekil 1) olarak da tanımlanan; müdahale, iyileştirme ve yeniden inşaa, zarar azaltma, hazırlık aşamalarına ayrılmaktadır ve bu aşamalar süreklilik gerektirmektedir. Afet yönetim döngüsünün her bir aşamasının başarısı bir sonraki aşamanın başarısını etkilemektedir. Afet yönetim döngüsünün bu yapısı bütüncül ve entegre bir yönetim anlayışı gerektirir.

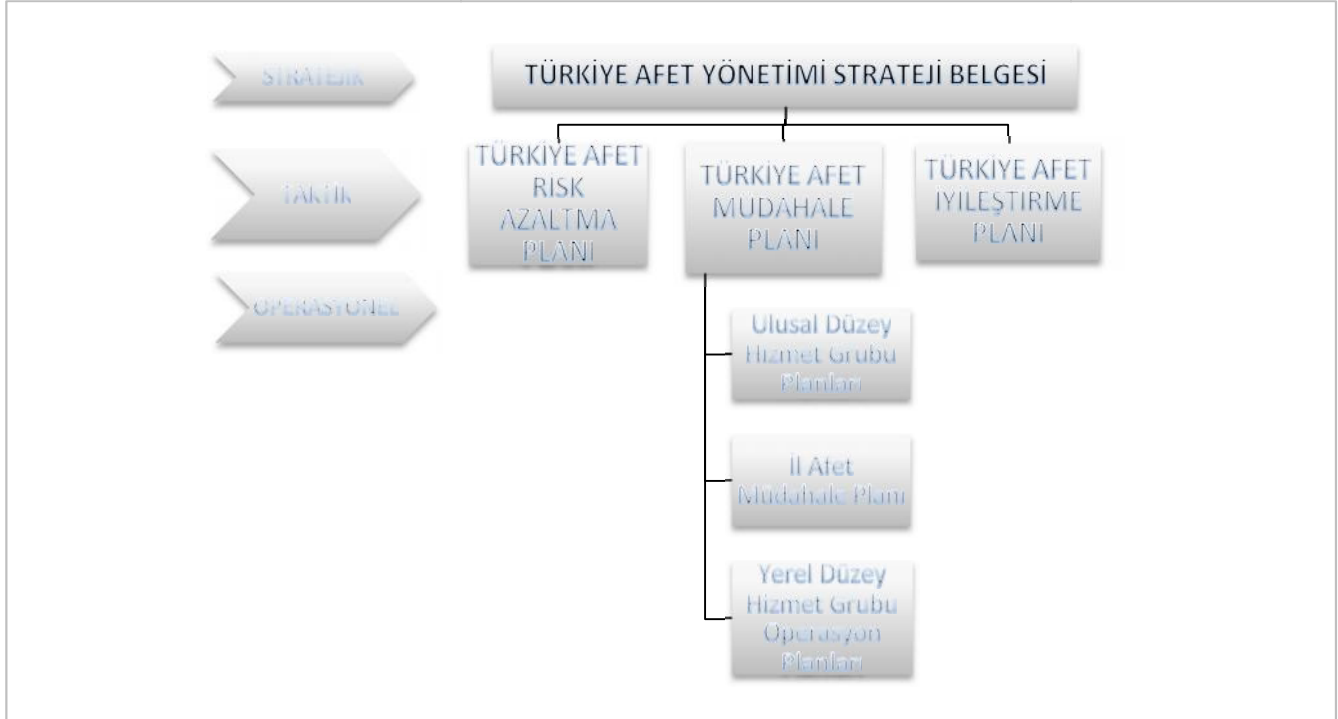

ekil 1: Afet Yönetim Döngüsü (Kadıo lu, 2011)

Afet yönetimi, afet öncesi, afet sırasında ve afetin meydana gelmesinden sonraki aamalarda farklı yaklaşımlar ve müdahale yöntemlerini kapsamaktadır. Afet öncesi aamada, afetin yıkıcı etkilerini azaltmak için gereken teknik, idari ve yasal tüm önlemleri almak, yapısal ve yapısal olmayan önleyici tedbirler almak, toplumda afet bilincinin geliştirilmesi ve zarar azaltma kültürünü geliştirmek amaçlı eğitim programları oluşturmak gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, projelendirilmesi ve gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Afet sırasında ise, arama-kurtarma ve ilkyardım çalışmalarını başlatmak ve organize etmek, ulaşım ve iletişim olanaklarını tekrar sağlamak, boşaltma ve tahliye işlemlerinin gerçekleştirilmesi, geçici iskân alanlarının oluşturulması ve yerleştirme işlemlerinin yapılması faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Afet sonrası aamada gerçekleştirilen müdahaleler ise, afetten etkilenen insanların yaşamsal gereksinimlerini en kısa zamanda karşılamak ve fiziki, ekonomik ve sosyal hayatın normal hale getirilmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerin bütünüdür.

Modern afet yönetimi kavramı afet öncesi aamada korumaya yönelik çalışmaları kapsayan "Risk Yönetimi" ve afet sonrası düzeltme ve yeniden in aya yönelik çalışmaları kapsayan "Kriz Yönetimi" olmak üzere ikili bir yapı içermektedir. Risk genel olarak; "bir tehlikenin bölgenin sakinleri, özellikleri, etkinlikleri, özgün tesisleri, tabii ve kültürel kaynakları üzerine olan tahmini kötü etkisi" olarak tanımlanabilir (Kadıo lu, 2008:4). Risk yönetimi ise, belirlenen risklerin bir afete dönüştürülmeden belirli bir plan çerçevesinde alınan önlemlerle önlenmeye çalışılması ve/veya etkilerinin mümkün oranda azaltulmasını sağlayacaktır; kayıp ve zarar azaltma, hazırlık, tahmin ve erken uyarı faaliyetlerinin tümü olarak ifade edilebilir. Müdahale, iyileştirme ve yeniden in a faaliyetlerini kapsayan Kriz yönetimi ise; "afet olayının meydana gelmesinden hemen sonra başlatılarak, etkilenen toplulukların tüm ihtiyaçlarını zamanında, hızlı ve etkili olarak karşılamayı amaçlayan yönetim sürecini ifade eder. Sürekli

düzenlendiği genel bir plandır. Taktik plan grubu; Türkiye Afet Risk Azaltma Planı, Türkiye Afet Müdahale Planı, Türkiye Afet iyileştirme Planı olmak üzere üç gruptan oluşmaktadır.

ekil 2: Afet Yönetimi “Plan Türleri” (TAMP, 2013)

Türkiye Afet Müdahale Planı operasyonel kısmı yatay ve dikey entegrasyonu sağlamak amacıyla ulusal düzeyden yerel düzeye indirgenen bir yapıya sahip olup, Ulusal Düzey Hizmet Grubu Planları, İl Afet Müdahale Planı ve Yerel Düzey Hizmet Grubu Operasyon Planları’nı kapsamaktadır. Hizmet grubu planlarında görevlendirilen çözüm ortağı AFAD, ilgili bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, yerel yönetim birimleri, özel sektör ve STK’ları sorumlu tutmaktadır. TAMP, ulusal ve yerel ölçekte koordinasyonun sağlanabilmesi, ülke çapında standardın sağlanması amacıyla, yerel düzeydeki afet müdahale yönetiminin ulusal düzey tarafından tek bir model olarak tasarlanmasını hedeflemektedir. Bu amaca uygun olarak, afet türlerini ve bu afet türlerinde müdahalede yer alması gereken hizmet grupları faaliyet alanlarına göre belirlendiği Ulusal Hizmet Modeli ve bu modele uyumlu olarak geliştirilen alt modeller ulusal afet müdahale sisteminin temelini oluşturmaktadır.

TAMP’nda, afetlere hazırlanma sürecinde, afet öncesi, sonrası ve sonrasında afete yönelik gerçekleştirilecek hizmet türlerinin ve hizmet gruplarının belirlenmesi ve iş bölümü yapılması esaslarına yer verilmiştir. Afetlerde müdahale gerektiren durumlar seviyelere göre etaplandırılarak afet türü ve ölçüne göre farklı koordinasyon birimleri müdahalede yetkili kılınmıştır. Müdahale seviyelerine göre hangi hizmet grubunun söz konusu afete müdahalede bulunacağı ve hangi kapsamda ve müdahale alanında görevlendirileceği koordinasyon birimlerinin takdirine bağlıdır.

2. AFET YÖNETİMİNDE STK’LARA DÜŞEN ROL

Net bir tanımı olmamakla birlikte, STK’ları sivil nitelikteki, kar amacı gütmeyen, gönüllülük esasınca kamu yararına faaliyet gösteren kuruluşlar olarak tanımlayabiliriz. 1990’lı yıllar, Türk Sivil Toplum Örgütlerinin de içinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönümün şekillendiren üç temel gelişme bulunmaktadır;

1992 Rio Zirvesi, 1996 HABITAT II Konferansı ve 1999 Marmara Depremi. 1992 Rio Zirvesi sonrası Gündem 21'in uygulanması, yerel demokrasinin geli tirilmesi ve daha demokratik, katılımcı bir yerel idare sistemine geçilmesi dolayısıyla tabandan gelen kurulu larla i birli i kurulmasına zemin olu turmayı amaçlamı tır. Daha sonra HABITAT II konferansında kabul edilen eylem programı ile afet sonrası müdahalede ve afete hazırlık sürecinde yerel düzeydeki katılımcılar ve yerel otoritelerin katılımının sa lanmasını daha etkili ve verimli bir afet yönetimi için önemine yer verilmi tir. Buna ek olarak, aynı programda, yerel ölçekte, ulusal düzeyde ve ulusüstü düzeyde i birliklerinin önemine vurgu yapılarak, sivil toplum örgütlerinin önemi yinelenmi tir. Gerek, çok düzeyli i birli i geli tirilmesi, gerek yerel demokrasinin geli tirilmesi ve yöneti im yakla ımının benimsenmesi, STK'ların ciddi anlamda kapasitelerinin ve etkinliklerinin geli tirilmesi çabasına neden olmu tur.

Birle mi Milletler Konferanslarında alınan kararlar sonrasında STK'ların geli tirilmesi, yerel yönetim yapısının daha i birlikçi ve katılımcı bir sisteme dönü türülmesi gibi olumlu geli meler ya ansa da uygulamada STK ve di er yerel katılımcıların yönetim yapısına ve alınan kararlara ne derece dahil edilece i konularında açıkça yer verilmemesi olu turulması beklenen sistemi en ba ından sorgulanır hale getirmi tir. Yönetim yakla ımında ve STK'lar boyutunda ya anan bu kuramsal dönü ümü takiben meydana gelen 1999 Marmara Depremi, Türkiye'de kısıtlı kaynaklarıyla kamu yararına faaliyet gösteren dernek, vakıf vb. sivil toplum inisiyatiflerinin geli mesi ve etkinliklerinin artmasında daha etkili olmu , toplum ya amını sekteye u ratan afetlerde yaptıkları çe itli çalı malarla afet yönetimi a malarının her bir basama ında önemli bir yere sahip olduklarını ortaya koymu tur.

Arama kurtarma faaliyetlerinde bulunan sivil toplum inisiyatifleri, Marmara'da gerçekle mesi muhtemel yakın tarihli depreme hazırlanmak için kaybedecek vakit olmadı ı görü ünü payla maktadır. Nitekim 1999 Depremi'nden sonra bu faaliyet türünde hizmet veren birçok yeni STK'nın kurulması, deprem öncesinde var olan STK'ların ise uluslararası ajanslar ve yabancı STK'lar ile i birli i yaparak, koordinasyon kabiliyetlerini arttırmı , çalı ma kapasitelerini ve kurumsal kapasitelerini geli tirerek daha aktif bir hale gelmeleri bu bilinç çerçevesinde geli mi tir.

Afetler ve afetlere müdahale faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri yerel ölçekten ba layarak ulusal ve ulusüstü ölçe e uzanan bir faaliyet alanına sahiptir. Mahalle ölçe inde örgütlenen STK'ların faaliyet alanı daha çok örgütlendikleri alan ile sınırlıdır. Ancak, farklı hizmet türlerinde faaliyette bulunan, ulusal düzeyde örgütlülük gösteren STK'lar ulusal sınırlar içerisinde ve ihtiyaç duyulması halinde, çalı ma kapasitelerine ve i birliklerine uygun olarak uluslararası sınırlarda da faaliyet göstermektedir.

Afet yönetimi açısından faaliyet gösteren STK'lar kurulu biçimleri, müdahale konuları açısından çe itlilik göstermektedir. Ülkemizde afet yönetimi açısından faaliyet gösteren STK'lar genel olarak u ekilde gruplanabilir;

- Faaliyet alanı afetlerle do rudan ilgili olmayan örgütlenmeler, (yardım kurulu ları vb.)
- Faaliyet alanı afetlerle kesi en, afet yönetimi süreçlerinden haberdar olan örgütlenmeler ve meslek odaları (destek hizmetleri, e itim, sa lık vb. alanlarında faaliyet kurulu lar)
- Afete hazırlık amaçlı/ acil müdahale temelli yerel ve ulusal örgütlenmeler (arama-kurtarma, acil tıp, haberle me vb. örgütlenmeler)
- nsani yardım amaçlı hizmet veren ulusal ve uluslararası kurulu lar (Kaya, 2013).

Arama- Kurtarma ve ilkyardım faaliyetleri gösteren STK'lar esnek ve sonuç odaklı yapıları ile gerek afet bölgesine eri im gerekse afetzedelere eri me ve kurtarma açısından önemli bir yere sahiptir. Tablo 1' de özetlenen kurtarılan afetzedelerin durumu ve kimin tarafından kurtarıldı ına yönelik istatistikî veriler STK'ların arama kurtarma ve ilkyardım faaliyetleri kapsamında önemini ortaya koymaktadır. Nitekim 1999 Marmara depreminde ya anan acı deneyimde de görülmü tür ki sivil toplum inisiyatifleri afet bölgesine kamu

yetkililerinden önce ulaşımları ve arama-kurtarma-yardım faaliyetlerine başvurularıyla birçok afetzedeye ulaşım sağlamışlardır.

Tablo 1: Afetler sonrası kurtarılanlarla ilgili istatistiksel veriler (Çakacak, 2008)

Kurtarılanların Durumu	Kimin tarafından Kurtarıldı	%
Basit yaralanmalar, sıkı ma yok	Aileler, komşular, ilk anda yardıma koşanlar	50
Yapısal olmayan elemanların altında kalanlar	Toplum afete müdahale gönüllüleri	30
Enkaz boşluklarında mahsur kalanlar	Profesyonel kurtarıcılar tarafından	15
Enkazda sıkı ma kalanlar	Teknik kurtarma ekipleri	5

Afetlere yönelik mevzuatta STK'ların koordinasyon ve afetlere müdahalesi hizmet türüne göre ilgili bakanlık ve kurumların koordinasyonunda gerçekleştirilecekleri yer almaktadır. Mevzuatta, afet yönetiminde STK'ların hizmetleri genel olarak afet sırasında ve sonrasında müdahale faaliyetleri çerçevesinde ele alınmıştır. Afete müdahale edecek STK'lar ile ilgili koordinasyon kurumu arasında yapılacak protokoller ve protokollerin içerikleri bu anlamda STK'ların görevleri ile faaliyet alanlarının açıkça belirlenmesinde ve STK'lar ile STK-Kamu kurumları arasındaki koordinasyonun sağlanması konusunda önemlidir. Önceki bölümde özetlenmeye çalışıldığı üzere, STK'lar hizmet sundukları faaliyet türlerine göre farklı "Hizmet Grubu"nda yer almaktadır ve meydana gelen afet türü ve seviyesine bağlı olarak ilgili koordinatörlükçe görevlendirilmeleri halinde müdahalede bulunabileceklerdir. Nitekim Türkiye Afet Müdahale Planı'nda da belirtildiği üzere, ulusal ve uluslararası desteğe ihtiyaç duyulan seviye 3 ve seviye 4 müdahale çalışmalarında yapılan planlama ve afete hazırlık protokollerinin doğrultusunda STK'ların afet bölgesinde çalışmalarına ivedilikle başlaması öngörülmektedir. Afet bölgesinde görev almak isteyen STK'ların afete müdahalede koordinasyonu konusunda ise, ilgili oldukları ulusal düzeyde ulusal düzey hizmet grubu ana çözüm ortağı tarafından, yerel düzeyde ise hizmet grubunun servis koordinatörü tarafından koordine edileceği belirtilmiştir. (STK'ların hangi hizmet türünde hangi ana çözüm ortağı tarafından koordine edileceği konusunda ayrıntılı için Bkz. EK 1)

Afetler sonrasında yaşanan kayıplar afetler ve acil durum yönetimi konusunda bütün toplumun daha iyi bir eğitim ve öğretime ihtiyacı olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada, afet öncesi anlamda, afetlere hazırlık ve zarar azaltma önlemleri çerçevesinde halkın tümünün afetlere hazır hale getirilmesi ve afet bilincinin oluşturulması, yaşanan olası afetlerin etkilerinin azaltılmasında en önemli anlamdadır. Afet yönetiminin başarısı açısından önemli bir yere sahip olan, afet öncesi anlamda halkın afetlere hazır hale getirilmesi, ülkemizde STK'ların gösterdiği eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu açıdan, STK'lar risk azaltma çalışmaları kapsamında farkındalık yaratma ve toplumun afetlere hazırlanmasında önemli bir yere sahip olduğu açıktır. 1999 sonrası yürürlükte olan Afet Yönetim Sistemi, afet öncesi anlamda gerçekleştirilmesi gereken bu gibi hizmetleri içermesi yerine kriz yönetimi yaklaşımının ayrılmaz bir parçası olarak devam ettirilmiştir. Bu durumda, afetlere hazırlık anlamında STK'ların sağladığı katkı ve afet yönetim yapısındaki yerleri eksik kalmaktadır.

3. DE ERLEND RME VE SONUÇ

Afet yönetimi, devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve halkın katılımını esas alan ve birbirleriyle e güdüm içerisinde çalışmasını gerektiren geniş kapsamlı bir yapıyı ifade etmektedir. Nitekim 1999 depreminde yaşanan büyük kayıplar, Türkiye’de kriz yönetimi konusunda da risk yönetimi konusunda da, kamu, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin daha iyi bir koordinasyona sahip olması gerektiğini ortaya koymuştur.

Özellikle 1999 Depremi’nin acı deneyimi sonrası oluşturulan afet yönetimi yaklaşımı ve mevzuatının kriz yönetimi merkezli değil risk yönetimi merkezli olarak kurgulanması beklenmekteydi. Afet sonrası ve sonrası amaçlarında gerek organizasyon yapısı gerekse koordinasyon mekanizmasındaki yeniden yapılanma daha kapsamlı bir kriz yönetimi yaklaşımı olmalıdır. Ancak yeni afet yönetim yapısı afet öncesi amaçlarda, afetin yıkıcı etkilerini azaltmak için gereken teknik, idari ve yasal önlemleri almakla sınırlı kalan, yapısal ve yapısal olmayan önleyici tedbirler almak, toplumda afet bilincinin geliştirilmesi ve zarar azaltma kültürünü geliştirmek amaçlı programları kapsamak konusunda eksik kalan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle; gerek afet öncesi amaçlarda yürütülecek faaliyetlerin organize edilememesi olması, gerekse de afet yönetiminin yeniden yapılandırılması ve afet planlarının yapılması amaçlarında STK ve özel sektörün katılımının sağlanmaması modern afet yönetimi yaklaşımına ne derece geçildiğini ve yeni yaklaşımın ne derece başarılı olacağını sorularını gündeme getirmektedir.

Ülkemizde risk azaltma, toplumun afetlere hazırlanması devletin görevleri arasındadır. Ancak afet bilincinin oluşturulması ve risk azaltma önlemlerinde başarının sağlanması sadece devlet aktörlüünde gerçekleşebilecek bir olgu değildir. Risk azaltma ve afetlere hazırlık sivil toplum inisiyatiflerinin etkin faaliyet alanları arasında yer almaktadır. Bu noktada, devlet kurumları ve STK’lar arasında e güdüm içerisinde bir çalışma gerekmektedir. STK’ların sahip olması gereken özerklik, siyasi erk karşısında bağımsız olmasını ifade ederken devlet organlarıyla ortak hareket etmeleri ve işbirliği yapmalarına engel değildir. Ancak işbirliğinin sınırları ve yerine getirilen görevlerin bu yapıya uygun olarak geliştirilmesi gerekmektedir. 1999 Marmara depreminin STK’lar açısından iki önemli noktaya işaret etmiştir; bunlardan ilki STK’ların gelişmesinde önemli bir etkisinin olması, diğeri ise, STK’ların afet yönetim sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermesidir. STK’ların afet yönetiminin her amaçları açısından önemi göz önüne alındığında, STK’ların sistem içerisindeki gerekliliği kabul edilerek, desteklenmeli ve teşvik edilmelidir.

STK’lar için gerekli olan kuruluş biçimleri ve işlevi mekanizmalarına yönelik yasal zorunluluklar, afet konusunda faaliyet gösteren STK’lar için bazı olumsuzluklara neden olmaktadır. “Afet yönetimine dayalı olarak kurulan sivil toplum kuruluşları, vakıf ve dernek olmak üzere üçe ayrıştırılarak sınıflandırılabilir” (JICA,2002). Kamu hizmeti veren vakıflar tek bir faaliyet türünde girişimde bulunabilirler, faaliyetlerini yürütmek için gerekli maddi kaynakları başlı başlarına sağlamaktadırlar ve vakıfların kar güden faaliyetler yapması yasaktır. Birçok etkinlik türünde faaliyette bulunan derneklerin maddi kaynakları ise vakıflara kıyasla çeşitlilik göstermektedir; başlı başlarına, aidatlar, vergi gelirlerinden alınan paylar, sergi, konser ve piyangolardan sağlanan maddi kaynaklara sahiptirler. Yasal yapıdaki bu durum, STK’ların afet yönetimi kapsamında farklı etkinlik türlerini aynı zamanda yapmalarına olanak tanımamaktadır. STK’ların yapısı ile ilgili bir diğer önemli konu; STK’ların mali kaynaklar ve iş gücü kaynaklarıdır. STK’lar faaliyetlerinin çoğunu üyelerinin sağladığı kaynaklarla gerçekleştirmekte, başlı başlarına iş gücü kaynaklarını ise gönüllü katılımcılardan sağlamaktadır. Bu durum, STK’ların aktivite kapasitelerini ve sürdürülebilirliklerini etkilemektedir. Kuruluşun başarısı ve sürdürülebilirliği bahsedilen kaynaklarda istikrarın sağlanmasına bağlıdır. Yasal ve kaynak yapısındaki bu durum, STK’ların afet yönetimi kapsamında farklı etkinlik türlerini aynı zamanda yapmalarına olanak tanımamaktadır. Bu nedenle, kar amaçlı olmayan, gönüllülük esasınca kamu hizmeti veren STK’ların yükümlü olduğu yasal çerçevenin basitleştirilmesi gerekmektedir.

Arama-kurtarma çalı maları sonucunda çok sayıda hayat kurtaran STK'lar, 1999 Marmara Depremi'nde kriz yönetimi koordinasyonunun zayıf olması nedeniyle karga a ya amı tır. 1999 depreminden sonra afet yönetimi alanında gerçekleştirilen yasal ve yönetsel de i im önemli bir geli me olsa da yeterli de ildir. Afet ve acil durumlarda yetki ve koordinasyonun tek bir elde toplanması temelinde olu turulan afet yönetimi yeni kurumsal yapısı devlet anlayı nda a ır i leyen bürokratik yapı gelene ini sürdürmektedir. Bu durum, afet yönetim sisteminde, gönüllük esasınca hizmet veren özerk-esnek ve sonuç odaklı hareket eden sivil toplum inisiyatifleri ile e güdüm içerisinde nasıl çalı lıca 1- nasıl koordinasyon sa lanaca 1 sorusunu ortaya koymaktadır.

Afet Yönetimi kapsamında çok sayıda kamu kurum ve kurulu ları ile çe itli STK'lar arama-kurtarma operasyonlarından sorumludur. Bu nedenle arama- kurtarma operasyonlarında Sivil Toplum Örgütleri ile kamu otoriteleri arasında koordinasyon sorunu ve yetki çatı ması ortaya çıkmaktadır. Arama- kurtarma operasyonları ve dolayısıyla afet yönetimi yapısında kamu organizasyonları ile STK'ların rol ve görevleri net bir ekilde belirlenmelidir.

Ya anan yakın tarihli afetler sonrası STK'lar deprem sonrası süreçte acil durum müdahale ve iyile tirme a amalarındaki faaliyet yeterliliklerini ve kapasitelerini geli tirmiş ve afet öncesi a amada faaliyet alanlarını geni letmiştir. STK'ların afet anı ve afet sonrası a amadaki önemli katkıları yanı sıra afet öncesi a amada afetler konusunda farkındalık yaratmak, halkın bilgi ve bilinç düzeyini arttırmak, e itim faaliyetlerinde bulunmak gibi i levleriyle Afet Yönetim Sistemi içerisinde daha aktif olmasının sa lanması ve desteklenmesi gere ini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Ak it, B., Tabako lu, B., Serdar, A., (2003). Deprem Ba lamında Sivil Toplum Kurulu ları ve Devlet li kilerinin Yazılı Medyada Kurulu u Üzerine Gözlemler. Kültür ve Modernite, Türkiye Kültür Ara tırmaları ve Tetragon yayını, Ankara, 157:179.

Çakacak, Ö., (2008). Toplum Afet Müdahale Ekipleri. Afet Zararlarını Azaltmanın Temel lkeleri, JICA Türkiye Ofisi, Ankara, 243:251.

Erkal, T., De erliyurt, M. (2011). Türkiye'de Afet Yönetimi. Do u Co rafya Dergisi. 147:164. <http://www.deu.edu.tr/userweb/yunusemre.ozet/AFET%20YONETIM%20MODELLERI.pdf>

Ergünay, O., (2011). 1999 Depremleri Afet Mevzuatını Nasıl De i tirdi: Mevzuat Açısından Neredeyiz?. 1. Türkiye Deprem Mühendisli i ve Sismoloji Konferansı. Ankara.

Ergünay, O., vd., (2008). Afet Yönetimi ile İlgili Terimler Açıklamalı Sözlük. Afet Zararlarını Azaltmanın Temel lkeleri, Jica Türkiye Ofisi, Ankara, 301:353.

Japon Uluslararası birli i Ajansı (JICA), stanbul Büyük ehir Belediyesi (BB), (2002), Türkiye Cumhuriyeti stanbul li Sismik Mikro-Bölgeleme Dahil Afet Önleme/Azaltma Temel Plan Çalı ması Sonuç Raporu, Dökman V, stanbul.

Kadio lu, M. (2008). Modern, Bütünle ik Afet Yönetiminin Temel lkeleri. Afet Zararlarını Azaltmanın Temel lkeleri, Jica Türkiye Ofisi, Ankara, 1:35.

3. Türkiye Deprem Mühendisli i ve Sismoloji Konferansı
14-16 Ekim 2015 – DEÜ – ZM R

Kadıo lu, M., (2008). Toplumda Afet Bilincini Artırma Yöntemleri, Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri, Jıca Türkiye Ofisi, Ankara, 223:243.

Kadıo lu, M., (2011). Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek En Kötüsünü Yönetmek, Marmara Belediyeler Birli i Yayını, stanbul.

Kadıo lu, M., Özdamar, E., (2008). Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri, Jıca Türkiye Ofisi, Ankara.

Özey, R., (2006). Afetler Co rafyası. Aktif Yayınevi, stanbul.

Kaya, M. (2013). Türk Kamu Yönetiminde Gönüllülük Ve Afet Yönetimi. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara.

AFAD, (2013). Türkiye Afet Müdahale Planı, Ankara.

EK 1: Afetlere Müdahalede STK'ların Yer Aldığı Hizmet Grupları ve Koordinatörlük Merkezleri

Hizmet Grubu	Ana Çözüm Orta 1/ Koordinatör	Hizmet Grubundaki STK'lara Atanan Görev Ve Sorumluluklar
Haberleşme Hizmet Grubu	Ulaştırma, Denizcilik Ve Haberleşme Bakanlığı Afet ve acil durumlarda ulusal ve yerel düzeyde kesintisiz ve güvenli haberleşmenin sürdürülmesine yönelik koordinasyondan sorumludur.	Mevcut haberleşme kaynaklarını belirlemek ve kurumlar arası entegrasyonu sağlamak. Afet alanındaki faal iletişim tesislerini belirlemek. Geçici iletişim tesisleri kurmak, koordine etmek ve işletmek. Afet bölgesi ile iletişim sürekliliğini sağlamak için alternatif haberleşme sistemlerini çalıştırmak. Kaz ve alarm sistemlerini sürekli halde tutmak. Kaz ve alarm haberlerinin halka duyurulması için gereken çalışmaları yapmak.
Arama Ve Kurtarma Hizmet Grubu	AFAD Afet ve acil durumlarda arama ve kurtarma hizmetlerine yönelik koordinasyondan sorumludur.	Arama ve kurtarma türünü belirlemek, arama ve kurtarma çalışmalarını yürütmek için ihtiyaç duyulacak personel, ekipman, araç gereç ve malzeme tespitini yapmak, temin etmek. Afetzedeler için arama ve kurtarma çalışmalarının yürütülmesini sağlamak. Kurtarma çalışmalarına yönelik keşif hizmetlerini yapmak. Ulusal ve uluslararası arama ve kurtarma ekiplerini afet bölgesine yönlendirmek ve koordinasyonu sağlamak. Kurum/kuruluş hizmet binaları, enkaz haline gelen diğer binalar, tesisler vb. yerlerde arama ve kurtarma çalışmalarını belirlenecek öncelik sırasına göre yapmak
Sağlık Hizmet Grubu	Sağlık Bakanlığı Afet ve acil durumlarda olay yerindeki ilk müdahale, halk sağlığı ve tıbbi bakım ihtiyaçlarının karşılanması ile çevre sağlığı hizmetlerinin aksamadan en hızlı şekilde normale dönmesini sağlamak amacıyla koordinasyondan sorumludur.	Mobil ve sahra hastanelerini hazır bulundurmak ve afet sonrası gerekebilecek acil durum ekipmanıyla donatmak. Afet bölgesine yeterli personel ile araç gereç ve malzemeyi göndermek, sevk ve idare etmek. Afet bölgesinde triaj, ilkyardım, acil tıbbi yardımcı yapmak. Hasta ve yaralıların tahliyesi ve tedavisini yapmak. Salgın hastalıklarla mücadele kapsamındaki hizmetler ile karantina izolasyon hizmetlerini yürütmek. Salgın hastalıklar açısından çevresel ve suya bağlı risk faktörlerinin önlenmesi hususunda ilgili kurumların koordinasyonunu sağlamak. Referans bölge kan merkezlerini belirlemek ve kapasitelerini geliştirmek.

3. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı
14-16 Ekim 2015 – DEÜ – ZMİR

		Çevre ve su sanitasyonu bakımından risk olu turacak faktörler ile ilgili tüm tedbirlerin alınmasını sağlamak. Ülkede referans hastaneleri ve referans laboratuvarları belirlemek, kapasitelerini artırmak. Hudut kapılarında tehlikeli madde ve salgın hastalıklara karşı önlem almak ve aldırarak. Resmi yaralı sayısını belirlemek.
Tahliye Yerleştirme Ve Planlama Hizmet Grubu	İçişleri Bakanlığı Afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılacak tahliyenin planlaması, uygulaması ve yerleştirme işlemlerinin yapılmasına yönelik koordinasyondan sorumludur.	Afet öncesi, sırası ve sonrasında tahliye öncelikleri, tahliye yolları ve tahliye edilecek bölgeleri saptamak, planlamak ve uygulamak. Acil durum toplanma alanlarını belirlemek ve alanların kullanıma uygunluğunu kontrol etmek. Afet bölgesindeki halka tahliye yapılacağını duyurulmasını sağlamak. Tahliye edilenlerin afet bölgesinden güvenli bölgelere taşınarak yerleştirilmesini sağlamak. Tahmin edilebilir milli servet, kıymetli evrak, eşyalar ve gerektiğinde hayvan tahliyesi yapmak.
Nakliye Hizmet Grubu	Ulaştırma, Denizcilik Ve Haberleşme Bakanlığı Afet ve acil durumlarda personel, afetzedeler ve kaynakların nakliye hizmetlerine yönelik koordinasyondan sorumludur.	Afet bölgesinde görev alacak öncelikli personelin, araç, gereç ve malzemelerin afet bölgesine naklini sağlamak. Görevli personelin konuşlanma alanı ile operasyon alanı arasındaki naklini sağlamak. Afetzedelerin acil barınma yerlerine naklini sağlamak. Dışarıdan gelen yardım malzemelerinin toplandı ve depolardan, yardım dağıtım merkezlerine nakliyesini sağlamak. Ekipmanlarının operasyon alanına naklini sağlamak. Afet bölgesine gidecek araçlara geçici üstünlük ünü sağlamak için logo vb. işlemleri yapmak. Araç takip sistemi kurmak. Kültür varlıklarının nakliyesini sağlamak. Tahliye edilenlerin nakliye işlemlerini yapmak.

3. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı
14-16 Ekim 2015 – DEÜ – ZMİR

Ulaştırma Alt Yapı Hizmet Grubu	Ulaştırma, Denizcilik Ve Haberleşme Bakanlığı Afet ve acil durumlarda afet bölgesine en hızlı ve güvenli ulaştırmanın sağlanmasından ve seyrüsefer düzenlenmesine yönelik koordinasyondan	Afet mahalline ve afet mahallinde ulaştırmanın en kısa zamanda sağlanmasının gerektirdiği tertip ve düzenleri almak, aldırarak. Alternatif yolları ve öncelikli kullanılacak yolları belirlemek ve duyurmak. Trafik güvenliğini yönünden gerekli istikamet ve kilometre levhaları ile diğer araçları düzenlemek. Hasar görmüş kara ve demiryolları ile hava ve deniz limanları, köprü ve viyadüklerin onarımlarını yaptırmak. Bazı ana arterler olmak üzere tıkanan yollar üzerindeki enkazı öncelikle kaldırmak ve molozları temizlemek. Deniz ve hava limanları ile demiryollarındaki seyrüsefer, yükleme ve boşaltma ile ilgili özel tedbirleri almak.
Barınma Hizmet Grubu	AFAD Afet bölgesinde afetzedelerin acil ve geçici barınma hizmetlerine yönelik koordinasyondan sorumludur.	Afetzedelerin acil barınma hizmetlerine yönelik çalışmalarını yürütmek. Afetzedelerin acil barınmaları, temizlik, sağlık ve sosyal ihtiyaçları için gerekli tesislerin hazırlanmasını sağlamak. Geçici barınma ve bakım ünitelerinin alt yapısının kurulmasını sağlamak. Çadır kent, konteynır kent vb. acil barınma merkezlerini koordineli bir şekilde yönetmek, kayıtlarını tutmak. Kamu kurum ve kuruluşlarının sosyal tesislerinin kapasitesini belirlemek, Acil barınma alanlarına ilişkin standartları belirlemek.
Beslenme Hizmet Grubu	KIZILAY Afet bölgesinde afetzedelerin beslenme hizmetlerine yönelik koordinasyondan sorumludur.	Afetzedelerin beslenme hizmetlerinin yürütülmesini sağlamak. Beslenme için gerekli tesisler kurulmasını sağlamak. Afet bölgesine yiyecek, içecek, su teminini sağlamak. Gıda dağıtım standartlarını belirlemek. Gıda tedarik zincirini kurmak ve dağıtımını yapmak.
Psikososyal Destek Hizmet Grubu	Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Afet bölgesinde afetzedelerin psikososyal destek hizmetlerine yönelik koordinasyondan sorumludur	Afetlerde çalışacak olan bütün personele psikososyal destek eğitimlerinin verilmesini sağlamak. Afet hallerinde afetzedelerin temel ihtiyaçlarının ve psikososyal destek ihtiyaçlarının tespit edilmesini sağlamak. Tespit edilen ihtiyaçların ve ihtiyaç sahiplerinin ilgili hizmet gruplarına bildirilmesini sağlamak. Afettede vatandaşlara ve afet alanında çalışan personele psikososyal destek vermek. Yararlanılabilir grupların ihtiyaçlarına özel güçlendirme çalışmaları yapmak. Afetten etkilenen korunmaya muhtaç bireyleri kurum

3. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı
14-16 Ekim 2015 – DEÜ – ZMİR

		bakımına almak. Afetzedelerin normal hayata uyum sağlaması için sosyo-kültürel etkinlikler planlamak ve yapmak.
Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Hizmet Grubu	Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı Afet ve acil durumlarda etkilenen tarım alanlarının hasar tespitini yapmak, gıda güvenliğini sağlamak ve ölen, itlaf edilmesi gereken ve etkilenen hayvanların sağlığı konusunda gerekli çalışmaları yürütmeye yönelik koordinasyondan sorumludur.	Afet bölgesinde sahihsiz ve barınaksız hayvanların tespit ve değerlendirilmesini yapmak. Afet sonrasında hayvan kaynaklı her tür salgın hastalığın önlenmesi için gerekli tedbirleri almak. Afettede çiftçilerin bitkisel, hayvansal ve su ürünleri üretimindeki zarar tespitlerini yapmak. Afet sonrasında evcil hayvanlar, sokak hayvanları, büyükbaş / küçükbaş ve kümes hayvanlarında ortaya çıkabilecek hastalıklarla mücadele için gerekli önlemlerin alınması ve tedavi çalışmaları yapmak, bu amaçla ilaç, dezenfeksiyon ve hijyen malzemeleri temin etmek. Gıda güvenliğini konusunda gerekli çalışmaları yapmak
Defin Hizmet Grubu	İçişleri Bakanlığı Afet ve acil durumlarda vefat edenlerin defin işlemlerine yönelik koordinasyondan sorumludur.	Vefat edenlerin kimliklerini tespit etmek ve gereken hallerde, DNA, foto film, parmak izi vb. yöntemlerle kimlik tespiti yapmak. Vefat edenlere ait ölüm raporlarını gereken birimlere iletmek. Cesetlerin bozulmasını önlemek amacıyla hava depolarını ve toplu mezar yerlerini belirlemek. Defin işlemleri için cenaze nakil araçları, seyyar ölü yıkama aracı, kefen, tabut, ceset torbası, insan gücü vb. ihtiyaçların tedariki ile ilgili planlamaları ve gerekli dini hazırlıkları yapmak. Hayatını kaybeden yabancı ülke vatandaşlarının kimlik, defin veya ülkesine gönderilmesine yönelik planlama yapmak. Resmi ölü sayısını belirlemek.

3. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı
14-16 Ekim 2015 – DEÜ – ZMİR

Hizmet Grupları Lojistiği Hizmet Grubu	AFAD Tüm hizmet gruplarının beslenme ve barınma hizmetlerine lojistik destek sağlamak amacıyla yönelik koordinasyondan sorumludur	1 Afet Acil Durum Yönetim Merkezi'nin kullanılamaz durumda olması halinde mobil afet yönetim merkezi sistemlerini devreye sokmak Operasyon planlarında belirlenmiş olan konulan alanlarında hizmet gruplarının hizmet vereceği alanları ihtiyaca göre oluşturmak. Afet bölgesine giden personelin beslenme ve barınmasını sağlamak üzere gerekli tesisleri kurmak, işletmek 120 saatten sonra afet bölgesinde bulunan hizmet gruplarına ve hizmet grupları ile birlikte görev yapan STK'lara ihtiyaçlar dahilinde beslenme ve barınma hizmetleri sunmak.
Aynı Başlı Depo Yönetimi Ve Dağıtım Hizmet Grubu	Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Afetzedelere yapılan aynı başlıların depo hizmetleri ve dağıtımına yönelik koordinasyondan sorumludur.	Dağıtım kriterlerini belirlemek. Gıda güvenliğini için denetim yaptırmak ve sosyal hava depoları kurdurmak. Talep edilen ihtiyaçları ilan etmek ve tedarik zinciri kurmak. Afetzedelere gönderilen aynı başlıların önceden belirlenmiş depolarda toplanmasını ve tasnifini sağlamak. Dağıtım noktaları kurmak, yönetmek. Aynı başlıların kayıtlarını tutmak. Gelen talep doğrultusunda yardımların dağıtım merkezlerine iletilmesini sağlamak. Yardım dağıtım merkezlerini belirlemek ve çalıştırmak. Yardım dağıtım çalışmalarını yürütmek.
Ulusal Ve Uluslararası Nakdi Başlı Hizmet Grubu	AFAD Ulusal ve uluslararası nakdi başlı hizmetlerine yönelik koordinasyondan sorumludur.	Ulusal ve uluslararası nakdi başlıların, banka hesaplarında toplanmasını sağlamak. Ulusal başlılar için kampanyalar koordine etmek ve hesap açmak. Toplanan nakdi başlıların takibini yapmak.

Kaynak: TAMP, 2013.